

Landschapsbiografieën voor vier 'Nationale Parken'

Jan Neefjes, Overland

Team

Auteurs

Meindert Schroor: Wadden

Lisa Timmerman: NL Delta Biesbosch-Haringvliet

Jan Neefjes: Hollandse Duinen, Veluwe

Concept en eindredactie

Hans Bleumink, Theo Spek, Jan Neefjes

Productie

Annelien Kapper: Kaarten en technische illustratie

Daniël Loos, bureau Contrapunt: Opmaak

+ gebiedskennis en commentaar van nog vele anderen

Opdracht

- Vier beknopte landschapsbiografieën
- Op hoofdlijnen: aard en uitdrukkingsvormen van de wisselwerking tussen mens en natuur.
- Eén opzet (indeling, uitstraling): visitekaartje

Doelgroep

- Ruimtelijke professionals (beheer, inrichting, RO)
- Communicatie: bewoners, recreanten, toerisme
- Leesbaar voor geïnteresseerde leek
- Geen wetenschappelijk document, wel literatuur

Landschapsbiografie

Levensloop van een landschap spannend,
leesbaar,
toegankelijk

Ruimtelijke weerslag (in het landschap van nu)

Ruimtelijke karakteristieken wat maakt gebieden
landschappelijk zo
bijzonder?

Inhoudsopgave = karakteristieken, voorbeeld Hollandse duinen

Deel 1

Mensen in een dynamisch landschap tussen land en zee .....

- 1.1 Geologische megastructuur en zichtbare vormende krachten .....
Geologische geschiedenis met een steeds veranderend landschapsbeeld
- 1.2 Begraven landschappen, verborgen archeologie.....
Prehistorische en middeleeuwse bewoning op de strandwallen

Deel 2

Intensief gebruikt achterland .....

- 2.1 Intensief gebruikt achterland op een structuur van strand- en haakwallen .....
Ontwikkeling van landbouw en bewoning achter de duinen
  - 2.2 Den Haag: grote stad aan de kust.....
Stedelijke ontwikkeling op de strandwallen; het voorbeeld van Den Haag
  - 2.3 Een langgerekt Arcadië .....
- De opkomst van de elite achter de duinen: kastelen, landgoederen en buitenplaatsen*

Deel 3

De jonge duinen en het strand: uitgestrekte natuurgebieden met menselijke invloeden .....

- 3.1 De jonge duinen, natuur gevormd door de mens .....
- Beperkingen in het landgebruik van de jonge duinen vanaf de middeleeuwen*

Deel 4

De kustplaatsen: bebouwde 'incidenten' langs een onbebouwde kust.....

- 4.1 Tastbaar visserijverleden in de kustplaatsen.....
Vissen vanaf het strand
- 4.2 Sporen van oorlog en wederopbouw.....
De kust als strategische zone
- 4.3 De kustplaatsen in de twintigste eeuw.....
Van vissersdorp naar badplaats

Deel 5

Nieuwe invullingen van het oude duinlandschap .....

- 5.1 De duinen als kustverdediging .....
- Gerichte maatregelen tegen de dreiging van het water*
- 5.2 Duinen en strand als recreatielandschap .....
- De recreatieve ontdekking en ontwikkeling van strand en duinen vanaf de zeventiende eeuw*
- 5.3 Waterwinlandschappen .....
- Duinen als drinkwaterbron voor de steden*
- 5.4 De Duinen als uitgestrekt natuurgebied .....
- Natuurbehoud en natuurontwikkeling*
- 5.5 Landschap van zones en contrasten .....
- Landschapscontrasten door menselijk gebruik*

Dynamiek

Wadden

Deel 1

Uitgestrekt en dynamisch getijdenlandschap.....

1.1 Grootschalige geologische processen aan het werk .....

Het ontstaan van het Waddengebied na de laatste ijstijd

1.2 Beleefbare geologische megastructuur.....

*De landschappelijke structuur van zee, eilanden, kwelders,
getijdenbekkens en Waddenland*

NLDelta Biesbosch-Haringvliet

Deel 1

Mensen in een dynamische delta .....

1.1 De vormende kracht van rivieren en zee.....

Het ontstaan van de Rijn-Maasdelta na de laatste ijstijd

1.2 Ontgonnen en verdrongen veen in prehistorie en oudheid .....

Begraven landschap van de vroegste landbouwers

Veluwe

Deel 1

De stokoude Veluwe: zandmassief vol sporen uit het geologische en prehistorische verleden .....

1.1 Reliëfrijk zandmassief centraal in het vlakke Nederland.....

Vorming van de Veluwe in de laatste ijstijden

1.2 De verlaten prehistorische Randstad, zichtbare archeologie in het landschap.....

De ontwikkeling van prehistorische cultuurlandschappen

Hollandse Duinen

Deel 1

Mensen in een dynamisch landschap tussen land en zee .....

1.1 Geologische megastructuur en zichtbare vormende krachten .....

Geologische geschiedenis met een steeds veranderend landschapsbeeld

1.2 Begraven landschappen; verborgen archeologie.....

Prehistorische en middeleeuwse bewoning op de strandwallen

Dynamiek:

Prent Darinckdelven 1760, C. Pronk naar anoniem ca. 1540. Stadhuis museum Zierikzee

Dynamiek:

In alle vier gebieden door mensen geïnitieerd
Natuurrampen: uitgeputte landschappen, verdronken landschappen, verstoven landschappen: ontvolking.

NL Delta: Sint Elizabethsvloed 1421

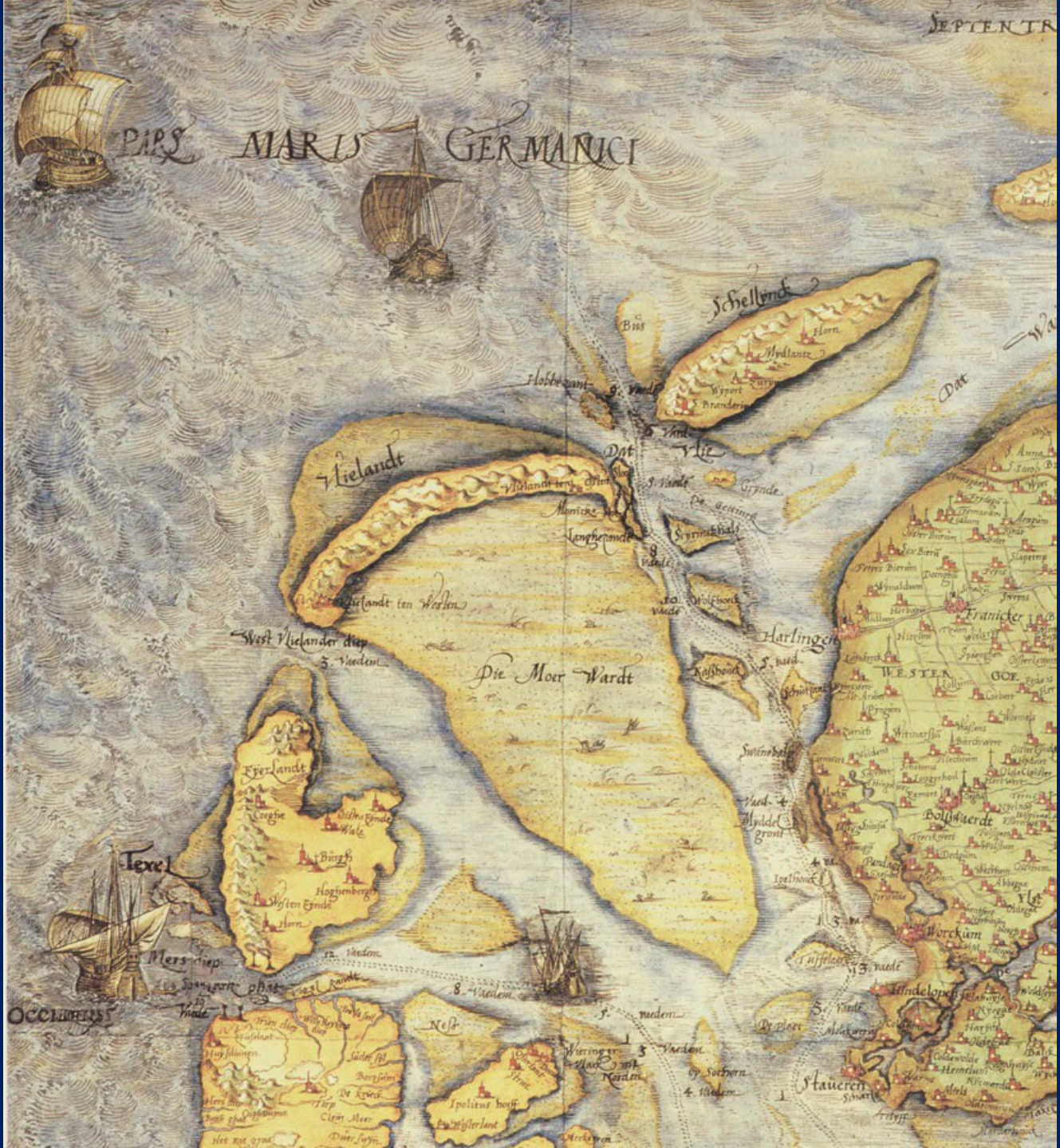

1842

1560

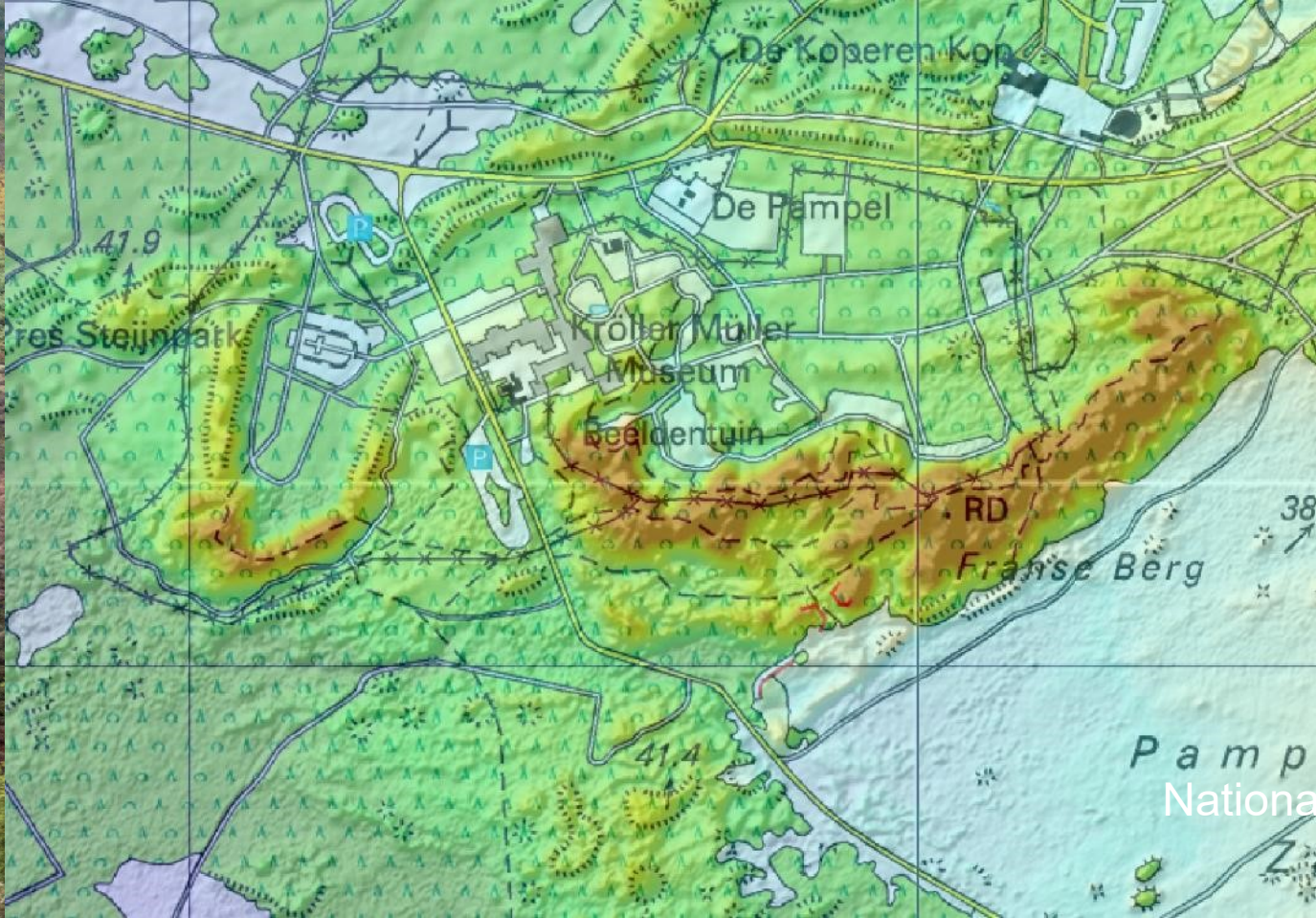

Wadden

Christiaan
sGrooten (1573)

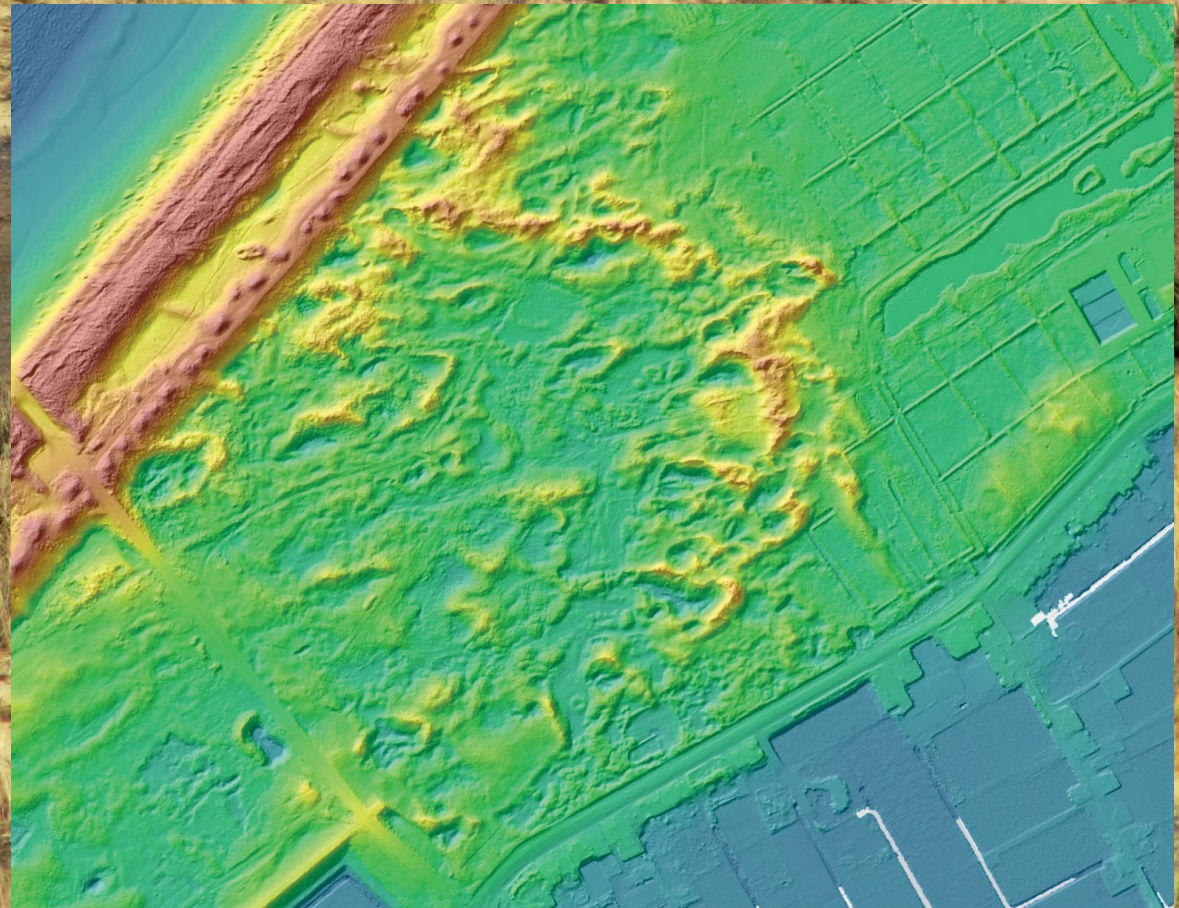
Veluwe: uitputting van de zandgrond en ontvolking vanaf de prehistorie: heide zandverstuivingen.

Nationaal Park Hoge Veluwe

Hollandse Duinen: ontboste strandwallen raken overstuiven met jonge duinen vanaf ca. 800

Beleefbare dynamiek

Dynamiek opnieuw toepassen:

- Kerven in zeereep
- Stuifzanden revitaliseren
- Zandmotor
- Ruimte voor de Rivier
- Ontpolderen Noordwaard

Zandmotor

- Voorbeeld van een karakteristiek:

Leegte / natuur

Veluwe

Deel 2

De lege Veluwe: een oud agrarisch landschap als oorsprong van een groot natuurgebied .....

2.1 Kleine bewoningseilanden omgeven door woeste grond .....

Boeren op droge zandgrond

2.2 Uitgestrekte heidevelden .....

Uitputting van de Veluwe zandgronden

2.3 Europese woestijnlandschappen .....

Een milieuramp op de Veluwe

NLDelta Biesbosch-Haringvliet

Deel 2

De oostelijke rivierdelta: van veenpolders tot Biesbosch .....

2.1 Resten van middeleeuwse nederzettingen en veenontginningen....

De strokenverkaveling in de veengebieden

2.2 De verdronken Grote Waard .....

Ingrijpende verandering in de rivierdynamiek door een rampzalige stormvloed

2.3 Een besloten binnendelta met een labyrint van killen, grienden en polders .....

Van Verdronken Waard naar Biesbosch

Wadden

Deel 2

Weidse zee, krap land: bewoningsgeschiedenis van de Waddeneilanden .....

2.1 Bewoning en landbouw in een dynamische en vijandige omgeving.

Bewonings- en ontginningsgeschiedenis vanaf de prehistorie

2.2 Eilandcultuur: tastbaar maritiem verleden .....

Landschappelijke herinneringen aan koopvaardij, walvisvaart en loodswezen

Deel 3

Strijd tegen het water: landverlies, kustverdediging en landaanwinning .....

3.1 Verdronken en herwonnen land .....

Kustverdediging en landaanwinning vóór 1850

Hollandse Duinen

Deel 3

De jonge duinen en het strand: uitgestrekte natuurgebieden met menselijke invloeden .....

3.1 De jonge duinen, natuur gevormd door de mens .....

Beperkingen in het landgebruik van de jonge duinen vanaf de middeleeuwen

3.2 Ontginningsporen in een mensvijandige omgeving.....

Pogingen om de wildernissen productief te maken, vanaf de 18e eeuw

3.3 Landschappelijke herinnering aan verlaten duinontginningen....

Voorbeelden van verlaten duinontginningen

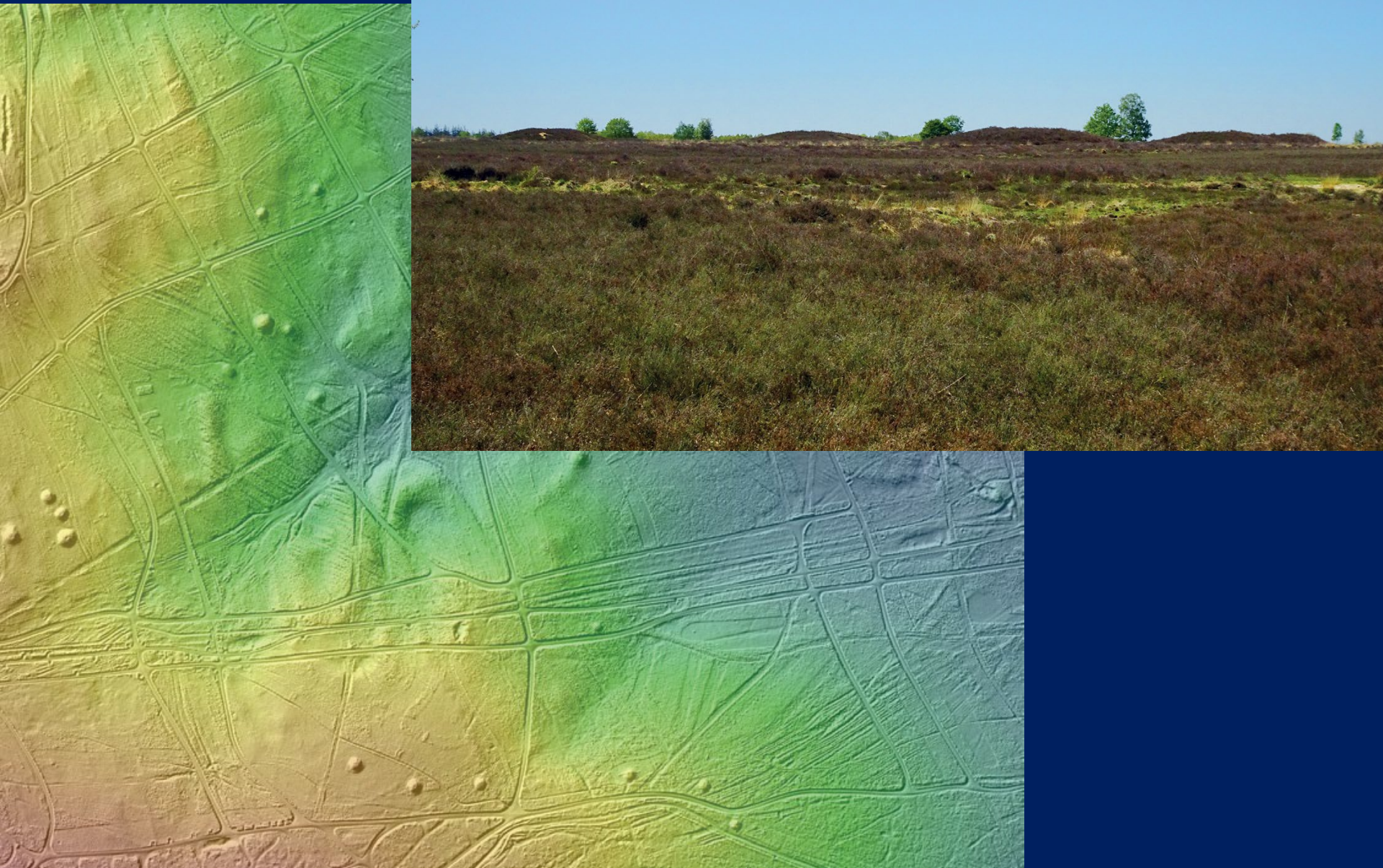
Voorbeelden van karakteristieken: Leegte / natuur

Hollandse Duinen:

- Overstuiving vanaf 8^e eeuw
- Beperkingen voor jacht door graven / edelen
- Kustbescherming
- Drinkwaterwinning
- Natuurbehoud en -ontwikkeling

Veluwe, ooit de 'Randstad' van Nederland zichtbare archeologie

Andere karakteristieken

- Binnendelta met labyrint van killen, grienden en polders
- Beleefbare geologische megastructuur
- Tastbaar maritiem verleden
- Europese woestijnlandschappen
- Elite-landschappen: jacht, buitenplaatsen, landgoederen
- Oudland met defensieve dijken
- Nieuwland met offensieve dijken
- Steden in de Delta
- Defensie: kastelen, vliedbergen, waterinies, Atlantikwall, Schilderkunst
- Restanten middeleeuws bosbeheer
- Robuuste waterstaatswerken
- Resten van het vroege tourisme
- Wederopbouw
- Behouden en nieuwe natuur

Toepassing biografieën

- a) inspiratie voor ruimtelijke opgaven, water / natuur / klimaat / energie, ruimtelijke kwaliteit / omgevingsvisie
- b) gebiedsgerichte samenwerking / draagvlak
- c) kennisontwikkeling, kennisuitwisseling, scholing, lokale verhalen, heemkundigen etc.
- d) branding, marketing, toerisme

Team

Auteurs

Meindert Schroor: Wadden
Lisa Timmerman: NL Delta Biesbosch-Haringvliet
Jan Neefjes: Hollandse Duinen, Veluwe

Concept en eindredactie

Hans Bleumink, Theo Spek, Jan Neefjes

Productie

Annelien Kapper: Kaarten en technische illustratie
Daniël Loos, bureau Contrapunt: Opmaak

Pragmatische keuzes

(budget, tijdspanne, capaciteit RCE)

- Beknopt: 65 tot 75 pagina's
  - Beperkt overleg met de gebieden
  - Keuzes maken i.v.m. beperkte ruimte
- => Uitnodigen tot verdere verdieping